

VART TAR VÅRA SKATTEPENGAR VÄGEN? II

FöreningsSparbanken
och samverkande sparbanker

Rapport

Vart tar våra skattepengar vägen? II

Institutet för Privatekonomi
Erika Pahne
December 2003

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	4
Skatteintäkter i den offentliga sektorn	5
På vad betalar vi skatt?	5
Vilka skatter är de största inkomstkällorna?	5
Hur mycket ett hushåll betalar i skatt	8
Till vilken verksamhet skatten går	10
Vad skattepengarna används till	12
Staten	12
Kommunerna	17
Landstingen	19
Kyrkan	20
Allmänna pensionssystemet	21
Skatternas användning totalt	21
Vad får jag för mina skattepengar?	25
Den generella välfärden	25

Inledning

Svenskarna är ett skattetåligt folk som fått vänja sig vid höga skatter. Sverige är det land som idag har högst skattetryck i världen, 51,2 uttryckt i procent av BNP.

Trots det flaggar ett flertal kommuner och landsting för en fortsatt höjning av skatten nästa år. Man förutspår stora problem med att klara ekonomin både i kommun- och landstingssektorn framöver. Det beror till stor del på att de äldre blir allt fler och färre i arbetsför ålder kan bidra till finansieringen av verksamheterna. För närvarande är det ett stort problem att så många står utanför arbetsmarknaden.

Kommunalskatten ligger idag i genomsnitt på 32,36 kronor. Mycket talar för att skatten kommer att stiga ytterligare med tiden. Redan 2004 beräknas genomsnittlig skatt höjas med 32 öre.

Vad får vi då för det vi betalar så mycket skatt för? En bra välfärd? Ja, förhoppningsvis även om många upplever försämringar. Men tänker vi på hur mycket vi betalar i skatt? Och tänker vi på vad det vi betalar i skatt konkret används till? Allt fler börjar ifrågasätta vart våra skattepengar tar vägen, men de flesta har nog en diffus bild av hur mycket vi betalar till olika verksamheter.

Storleken på utgifter i miljardklassen är för de allra flesta svåra att få grepp om och säger inte så mycket. Det är först när vi får ner talen på nivåer som vi kan referera till som vi kan reflektera över beloppens storlek.

En väg till att öka medvetenheten är att synliggöra hur mycket skatt vi betalar, sprida kunskap om hur mycket utgiftsområdena egentligen kostar och visa hur skattepengarna används. Först när kunskapen finns kan vi ifrågasätta om det finns effektivare användningssätt.

För att göra området mer åskådligt har vi gjort beräkningar som för ner de offentliga finanserna till hushållsnivå. Vi vill visa vad skatten som några normalinkomsttagare faktiskt betalar används till. Alltså inte, vilket kanske oftare förekommer, hur stora de offentliga utgifterna är utslagna på varje skattebetalare eller invånare.

Kort sagt är syftet att synliggöra vilka priser några normalinkomsttagare får betala via skatten för de offentliga tjänsterna, för t ex sjukvård, utbildning och olika former av omvårdnad.

Vår förhoppning är att fler ska bli medvetna om hur stora utgifterna i stat, kommun och landsting är. I en diskussion om välfärdens framtid kommer vi att behöva reflektera över om skatterna används till rätt saker, vilka förbättringar som kan göras och om det finns alternativa lösningar.

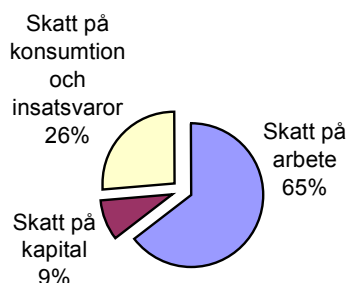
Skatteintäkter i den offentliga sektorn

På vad betalar vi skatt?

Inkomstskatten är bara en av flera skattebaserade inkomstkällor för stat, kommun och landsting. Som skattebetalare betalar vi dessutom en rad övriga skatter. Arbetsgivaren betalar arbetsgivaravgifter på de anställdas löner. Vi betalar moms och punktskatter på de varor och tjänster som vi köper. Dessutom betalar många hushåll en rad övriga skatter på kapital både på själva egendomen och på avkastningen samt på vinster.

Skatter som både fysiska och juridiska personer totalt sett betalar till stat, kommun och landsting fördelar sig så här:

Diagram 1: Skatteintäkter i den offentliga sektorn

- Den största inkomstkällan för stat och kommun är skatt på arbete. De skatterna står för 65 procent av den offentliga sektorns skatteintäkter.
- 26 procent härrör sig från skatt vi betalar på konsumtion, dvs moms och punktskatter på vissa varor.
- 9 procent betalar vi i skatt på kapital.

Vilka skatter är de största inkomstkällorna?

Tabell 1: Tio-i-topp lista över vilka intäkter några olika skatter ger
Prognos 2003, miljarder kronor.

1.	Kommunalskatt	406,0
2.	Arbetsgivaravgifter (efter nedsättningar)	315,1
3.	Moms	229,8
4.	Allmän pensionsavgift	70,4
5.	Skatt på energi	61,0
6.	Skatt på bolagsvinster	53,2
7.	Statlig inkomstskatt	33,5
8.	Särskild löneskatt	26,4

9.	Fastighetsskatt	24,0
10.	Avkastningsskatt	12,5

Av den offentliga sektorns skatteintäkter är tre skatter beloppsmässigt de i särklass största. Mest pengar drar kommunalskatten in följt av arbetsgivaravgifter och moms.

Skatt på arbete

I kommunalskatten ingår skatt till primärkommun och landstingskommun. Förutom kommunalskatt och arbetsgivaravgifter tas även en statlig skatt ut på lön, men bara över brytpunkterna. Den statliga inkomstskatten står totalt sett för en betydligt lägre intäkt än den kommunala skatten, 33,5 miljarder kronor jämfört med 406.

Till löneskatterna hör även pensionsavgiften som är den fjärde största skatten på totalt 70,4 miljarder kronor.

Särskild löneskatt är den åttonde största skatteintäkten. Den betalas istället för arbetsgivaravgift på bl a företagens kostnader för pensionsförmåner till de anställda, t ex i form av avsättningar till pensionsstiftelse, köp av pensionsförsäkring eller direktutbetalad pension samt på lön till arbetstagare som är äldre än 65 år.

Moms

Moms läggs på de flesta varor och tjänster. Av statens intäkter från momsen härrör sig 59 procent från hushållens konsumtion.

Den vanligaste momssatsen är 25 procent, men exempelvis livsmedel och hotell belastas bara med knappt hälften så mycket moms, 12 procent. På priset för bl a resor, dagstidningar, bio, böcker och tidskrifter läggs 6 procent moms.

Punktskatter

Punktskatter är skatter vi ofta glömmer bort eftersom de bakas in i priset och därigenom blir osynliga.

Energiskatten är den punktskatt som bidrar allra mest till den offentliga verksamhetens intäkter. Den uppgår till 61 miljarder kronor och har de senaste fyra åren höjts med hela 11 miljarder p g a att skattesatserna höjts.

Andra stora inkomstkällor för staten på konsumtion är alkoholskatten med 10,9 miljarder, fordons- och vägskatten samt tobaksskatten med intäkter på 8,4 respektive 8,2 miljarder kronor vardera.

Skatt på kapital och egendom

Fastighetsskatten drar in 24 miljarder kronor till staten, medan en annan omdiskuterad skatt, förmögenhetsskatten, uppgår till betydligt lägre belopp, 4,6 miljarder.

Bland kapitalskatterna kommer näst efter fastighetsskatten avkastningsskatten på totalt 12,5 miljarder kronor. Avkastningsskatt betalas på pensions- och kapitalförsäringssparande. Skatten debiteras inte på faktiska kapitalvinster utan på en schablonberäknad avkastning på marknadsvärdet vid varje årsskifte.

På tolfte plats i intäktslistan kommer hushållens kapitalskatter som bidrar med 9,6 miljarder kronor till staten. Denna skatt har minskat kraftigt i och med nedgången på aktiemarknaden då även kapitalvinsterna fallit. År 2000 var kapitalskatten totalt sett hela 3,5 gånger så stor jämfört med beräknat utfall för 2003.

Hur mycket ett hushåll betalar i skatt

I detta avsnitt visas hur mycket några hushåll bidrar via skatten till att finansiera den offentliga sektorns utgiftssida.

Vi utgår från två hushållstyper med normalinkomster:

- Typhushåll 1: Ensamstående med en månadsinkomst på 22.000 kronor eller en årsinkomst på 264.000 kronor
- Typhushåll 2: Sammanboende par med ett barn i förskola. Paret tjänar 14.000 (deltid) respektive 22.000 kronor per månad eller sammanlagt 432.000 kronor per år.

Beräkningarna utgår från vad dessa hushåll faktiskt betalar i skatt.

I exemplen förutsätts typhushållen bo i hyreslägenheter. De har inget sparande, inga lån eller beskattningsbar förmögenhet. De konsumerar alla sina inkomster och har en bil. Hushållen betalar alltså ingen fastighetsskatt på eget hus, förmögenhetsskatt, kapital-, arvs- eller gåvoskatt.

Sammanlagt bidrar dessa två hushåll med följande skatter per månad:

Tabell 2: Hur mycket två typhushåll betalar i olika skatter, kronor.

	<u>Ensamstående</u>	<u>Sammanboende par</u>
<i>Månadsinkomst</i>	22.000	14.000 respektive 22.000
<i>Skatter</i>	Skatt per månad	Skatt per månad
Skatt på arbete, direkta skatter		
- Statlig skatt	0	0
- Kommunalskatt, inkl landsting o kyrkoavgift	6.670	10.580
- Allmän pensionsavgift	1.540	2.520
- Skattereduktion för pensions- avgift	-1.150	-1.880
Skatt på arbete, indirekta skatter		
- Arbetsgivaravgift	7.210	11.820
Skatt på konsumtion		
- Moms och punktskatter	3.340	5.450
Summa	17.610	28.490

Kommunalskatt 32,36 kr, inkl kyrkoavgift 1,19 kr. Ingen skattereduktion för fack- och arbetslöshetsavgift.

Totalt sett bidrar hushållen ovan med 211.320 kronor och 341.880 kronor i skatt under ett år eller med 590 respektive 950 kronor i skatt varje dag. I förhållande till bruttolönen motsvarar de skatter som hushållen totalt sett bidrar med hela 80 procent. Sett till hela löneutrymmet, dvs bruttolön och arbetsgivaravgift, går 60 procent i skatt.

En mindre del av hyran som typhushållen betalar täcker fastighetsskatt. Hade hushållen ägt en egen fastighet med ett taxeringsvärde på 2 miljoner kronor hade paret måst betala 20.000 kronor i fastighetsskatt per år. Den ensamstående i ett likvärdigt hus och med ovanstående inkomst skulle p g a begränsningsregeln betalat 6.800 kronor mindre, alltså istället 13.200 kronor per år.

Lån på fastigheten skulle ge skattereduktion med 30 procent av räntan. Utan lån skulle de få betala förmögenhetsskatt på ett eventuellt sparande.

Skatt på arbete

Inkomstskatt på lön består av bl a kommunalskatt och statlig inkomstskatt.

Kommunalskatten är beräknad att ligga på 32,36 kronor, vilket motsvarar ett genomsnitt för landet. Kommunalskatten inkluderar här landstingsskatt och kyrkoavgift. Inget av typhushållen i exemplen behöver betala statlig inkomstskatt p g a att de inte har tillräckligt hög inkomst. Alla skattebetalare betalar visserligen en statlig skatt på 200 kronor per år. Men sedan 1999 har de skattepengarna tillfallit kommunerna och beräknas göra det t o m 2004.

Pensionsavgiften är en skatt som mer eller mindre är öronmärkt och går direkt till det allmänna pensionssystemet, vilken numera ligger utanför statsbudgeten. Efter införandet av egen- eller pensionsavgift utlovade regeringen att skattebetalarna på sikt skulle bli kompenserade för skatten. Något som efter några år infriades, men bara med en kompensation på sjuttiofem procent varför skattereduktionen fortfarande är lägre än själva avgiften.

I arbetsgivarens lönekostnad ingår förutom bruttolön även arbetsgivaravgifter på 32,82 procent av lönen. Det är en skatt som många är omedvetna om, eftersom arbetsgivaren betalar in den direkt till skattemyndigheten. Något som bidrar till att den är "osynlig" är att arbetsgivaravgiften inte inkluderas i den anställdes bruttolön, men är naturligtvis en del av arbetsgivarens lönekostnad.

Om man lägger till arbetsgivarens kostnad för arbetsgivaravgiften är den totala lönekostnaden för en ensamstående med en månadslön på 22.000 kronor egentligen 29.220 kronor.

Arbetsgivaravgiften är för flertalet skattebetalare den enskilt största skatten de betalar. För typhushållen utgör arbetsgivaravgiften drygt 40 procent av den totala skatten.

Skatt på konsumtion

Vi betalar dessutom skatt på konsumtion i form av moms och punktskatter. Så mycket som nästan 20 procent av våra två typhushålls skattepengar går till konsumtionskatter.

Till vilken verksamhet skatten går

Den skatt som två typhushåll betalar fördelas sig så här per offentlig verksamhet och månad:

Tabell 3: Till vilken offentlig verksamhet skatten fördelas. Två hushåll, kronor

	<u>Ensamstående</u>		<u>Sammanboende par</u>	
<i>Månadsinkomst</i>	22.000		14.000 respektive 22.000	
<i>Verksamhet</i>	Skatt per månad		Skatt per månad	
Staten	6.410	36%	10.500	37%
Kommunen, inkl statsbidrag	5.020	29%	7.980	28%
Landstinget	2.160	12%	3.420	12%
Kyrkan	230	1%	380	1%
Ålderspensionen	3.790	22%	6.210	22%
Summa <i>(avrundade belopp)</i>	17.610		28.490	

Var skatten hamnar

Efter vissa omfördelningar går den största delen av skatterna som typfamiljerna betalar till att finansiera statens utgifter.

De skatter som tillfaller staten är statlig inkomstskatt, arbetsgivaravgiften samt moms och punktskatter. Typfamiljerna tjänar under brytpunkten och betalar därför ingen statlig inkomstskatt.

Lägger man däremot samman skatten till kommun och landsting får dessa verksamheter tillsammans mer skattepengar av typhushållen än vad staten får. Av den ensamståendes skattepengar är det 7.180 jämfört med 6.410 kronor per månad, eller 41 procent respektive 36 procent.

Pensionsavgiften som skattebetalarna själva betalar och den del av arbetsgivaravgiften som går till pensioner utgör tillsammans drygt 20 procent av de totala skatterna typhushållen betalar. Arbetsgivaravgiften bidrar med det högsta beloppet. Av den ensamståendes skatt som fördelas till det allmänna pensionsystemet kommer 2.250 kronor per månad från arbetsgivaravgiften och 1.540 kronor från pensionsavgiften.

Omfördelningar

Vid beräkningen har några omfördelningar gjorts. Den del av arbetsgivaravgiften som används till den allmänna pensionen (10,21 procent under taket) har fördelats direkt på den allmänna pensionen. Det motsvarar 2.250 respektive 3.680 kronor per hushåll.

Skattereduktionen för pensionsavgiften ska enligt beslut enbart belasta statskassan. För typhushållens del betyder skattekompensationen 1.150 respektive 1.880 kronor per månad som dras från statens intäkter.

Dessutom tillfaller den andel som respektive typhushåll betalar för det generella statsbidraget samt den statliga 200-kronan kommunerna direkt.

Det generella statsbidraget motsvarar en omfördelning av 740 respektive 1.200 kronor per månad.

Övriga sk riktade statsbidrag till kommunerna, exempelvis bidrag till skolsatsning och maxtaxan, är inte omfördelade och finansieras av typhushållen via skatten som går till staten. Dessa bidrag ligger till skillnad från det generella statsbidraget under det område utgiften tillhör.

Även det relativt omfattande bidrag landstingen får från staten, främst för att finansiera högkostnads-skyddet för läkemedel, är inte omfördelat till landstingen utan finansieras av typhushållen via de statliga skatterna.

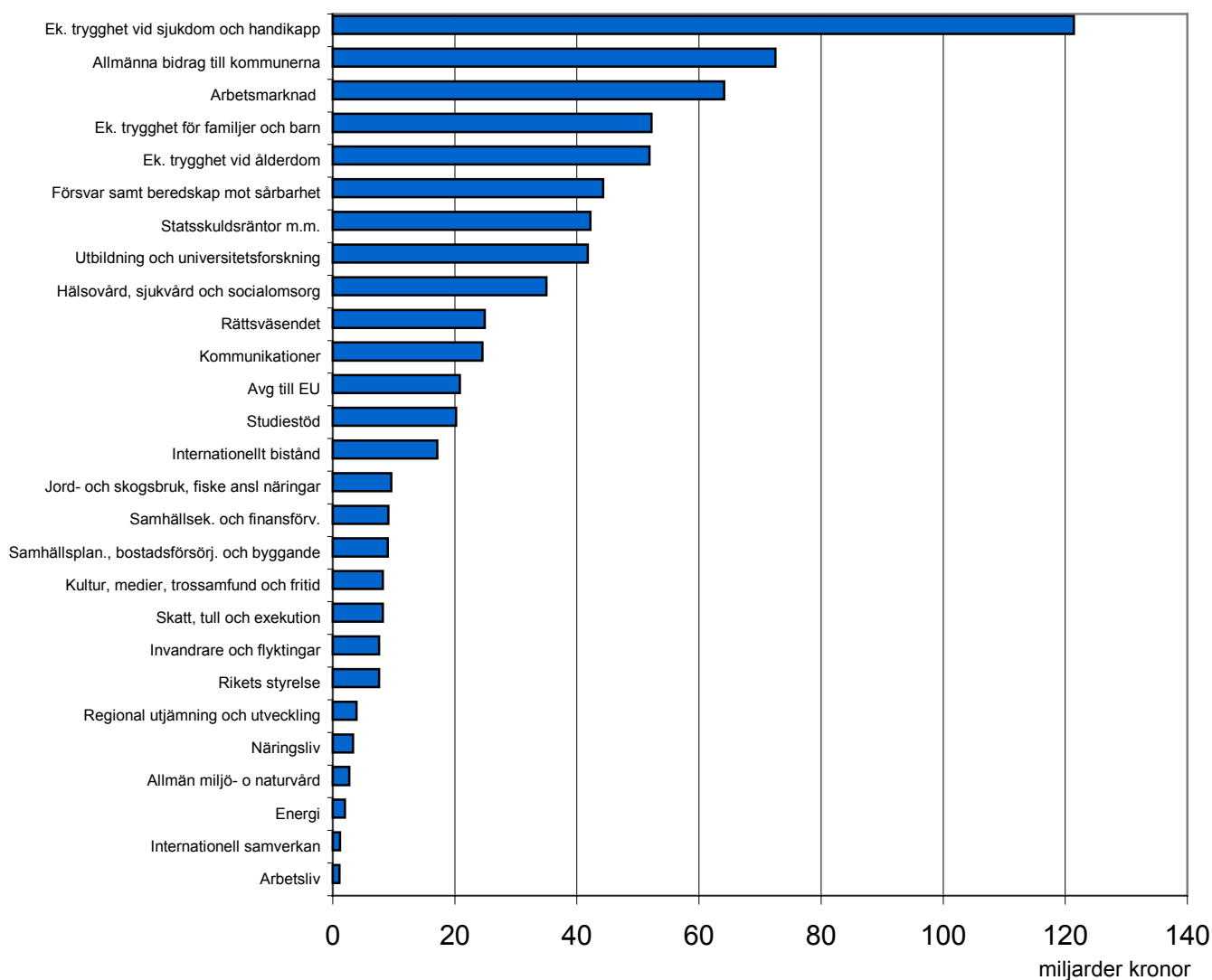
Vad skattepengarna används till

Staten

Statens utgifter

Så här används statens pengar totalt sett 2003:

Diagram 2: Statens utgifter 2003, utfallsprognos

Vad den statliga skatten används till

Om man bryter ner skatten som ett hushåll betalar på de statliga utgiftsposterna blir det häpnadsväckande stora belopp under ett år. För att man lättare ska kunna relatera beloppens storlek är skatten i tabellen nedan även redovisad per månad.

Observera att de pengar hushållen bidrar med till statens generella bidrag till kommunerna tillfaller i beräkningarna kommunerna direkt. Totalt är statens utgifter 2003 prognostiserade till nästan 706 miljarder kronor, varav det generella bidraget till kommunerna är 72 miljarder.

Tabell 4: Vad den statliga skatten används till. Två typhushåll, kronor.

	<u>Ensamstående</u>		<u>Sammanboende par</u>	
<i>Månadsinkomst</i>	22.000		14.000 respektive 22.000	
<i>Utgiftsområde i storleksordning</i>	Skatt per år	Skatt per månad	Skatt per år	Skatt per månad
Sjukpenning, sjukersättning mm	14.800	1.230	24.100	2.010
Bidrag till kommuner	0	0	0	0
Arbetsmarknad/arbetsliv	7.800	650	12.800	1.060
Familj o barn	6.400	530	10.400	870
Ålderdom	6.300	530	10.300	860
Försvär	5.400	450	8.800	730
Statsskuldräntor	5.100	430	8.400	700
Utbildning	5.100	420	8.300	690
Hälsovård	4.300	350	7.000	580
Rättsväsende	3.000	250	5.000	410
Kommunikationer	3.000	250	4.900	410
Avgift till EU	2.500	210	4.100	340
Studiestöd	2.500	200	4.000	330
Bistånd	2.100	170	3.400	280
Bostäder, samhällsplan	1.100	90	1.800	150
Kultur, medier, fritid	1.000	80	1.600	140
Invandring/flyktingar	900	80	1.500	130
Övrigt	5.900	490	9.700	810
Summa statlig skatt	77.200	6.410	126.100	10.500

(månadsbelopp multiplicerat med tolv stämmer inte alltid med årsbelopp p g a avrundningar)

Sjukdom och handikapp

Den i särklass största andelen av den statliga skatten ett hushåll betalar användas till att finansiera utgiftsområdet ”Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp”. Här ryms till största delen ersättningar när man av medicinska skäl är oförmögen att arbeta.

Den största ersättningen, totalt sett nästan 60 miljarder kronor, går till förtidspension och sjukbidrag numera i form av sjuk- och aktivitetsersättningar. Drygt 47 miljarder kostar de skenande utbetalningarna av sjukpenning samt rehabilitering. Arbetskadere ersättningar kostar drygt 6 miljarder kronor och nästan lika mycket kostar försäkringskassornas verksamhet.

Totalt sett kostar utgiftsområdet drygt 121 miljarder kronor, men beräknas kommande tre år öka med ytterligare 13 miljarder. Enbart den beräknade utgiftsökningen för sjukersättningar de kommande tre åren är nästan lika stor som vad det internationella biståndet totalt sett kostar.

För att peka på vilka storheter det handlar om kostar ersättningar inom ohälsa-området nästan en femtedel av hela statsbudgeten. Då är inte de resurser som tas i anspråk inom själva sjukvården inräknade.

Den ensamstående i vårt typexempel betalar hela 1.230 kronor per månad eller 14.800 kronor per år till att finansiera landets sjukskrivna och förtidspensionärer.

Skatten som används till sjukersättningar mm kostar lika mycket som maten för en kvinna under en hel månad. Har man en högre inkomst än 22.000 kronor i månaden betalar man mer i skatt till de allmänna sjukutgifterna än vad den nödvändiga maten kostar under en månad.

Hushållet med det sammanboende paret betalar drygt 2.010 kronor varje månad eller hela 24.100 kronor per år för att finansiera sjukskrivningar och förtidspensioner. Varje dag betalar familjen med normalinkomster alltså 67 kronor till detta område. Det är nästan tre gånger mer än vad rikets försvar kostar familjen.

Arbetsmarknad

650 kronor per månad av den ensamståendes statliga skatt som går till statskassan används till att framförallt bekosta arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd, men även andra arbetspolitiska åtgärder.

En normalinkomsttagares skatt som går till ersättningar till dem som inte kan arbeta på grund av sjukdom är alltså nästan dubbelt så hög som skatten till ersättningar och omkostnader för dem som är arbetslösa.

Familjer och barn

Ersättningar till familjer och barn består främst av utbetalningar inom ramen för föräldraförsäkringen samt barnbidrag, men även av underhållsstöd och barnpensioner. 530 kronor av den ensamståendes skattepengar bidrar till detta.

Trygghet vid ålderdom

Lika mycket av den ensamståendes skatt, 530 kronor per månad, bidrar till trygghet vid ålderdom. Här ingår utbetalning av garantipension (vilken ligger utanför ålderspensionssystemet), bostadstillägg för pensionärer och efterlevandepensioner till vuxna.

Försvaret

Totalförsvaret gör anspråk på drygt 6 procent av hushållens skattepengar som går till statskassan. Det innebär 450 kronor i månaden eller 5.400 kronor per år för den ensamstående och 730 kronor per månad eller 8.800 kr per år för det sammanboende paret.

Statsskuldräntor

Räntor på statskulden har tidigare varit en av statsbudgetens större utgiftsposter, vissa år till och med den största. År 2003 är statsskuldräntorna den sjunde största utgiften (inräknat bidrag till kommunerna). Utgifterna har de senaste åren minskat, delvis på grund av att skulden blivit lägre men också beroende på en lägre räntenivå.

Vid ingången av 2003 var statsskulden 1.165 miljarder kronor. Trots en minskning är statsskulden högre än statens sammanlagda utgifter under ett år. År 2003 uppgick statens utgifter totalt till 706 miljarder. Statsskulden beräknas dessutom stiga de närmaste åren enligt finansdepartementets prognos.

Den ensamstående bidrar med 430 kronor per månad för att betala statsskuldräntorna. Hushållet med två vuxna bidrar med 700 kronor per månad.

Avgift till EU

EU-avgiften uppgår totalt till knappt 21 miljarder. Drygt hälften, 11,6 miljarder, får Sverige tillbaka i form av bidrag från EU.

Våra typhushåll betalar 210 respektive 340 kronor per månad till EU genom arbetsgivaravgiften och genom skatt på sin konsumtion. Deras avgift till EU motsvarar 2.500 respektive 4.100 kronor per år.

Utbildning, forskning och studiestöd

Förenklat kan man säga att kommunerna har det huvudsakliga ansvaret för att bedriva och bekosta grundskole- och gymnasieutbildning, medan staten har ansvaret för universitet och högskoleutbildningen samt för universitetsforskningen.

Förutom det generella statsbidraget ger staten riktade statsbidrag till kommunerna som får användas till speciella ändamål. Ett bidrag ges för att finansiera maxtaxe-reformen på 3,9 miljarder kronor. 2,5 miljarder får kommunerna för personalförstärkning i skola och fritidshem (föreslås att höjas med 1 miljard 2004). Staten har även utgifter för studiemedel och övriga studiestöd.

För statens del av utbildningskakan, utbildning, forskning och studiestöd, betalar den ensamstående sammanlagt 620 kronor och hushållet med två vuxna 1.020 kronor per månad.

Statlig hälso- och sjukvård

Landstingen har huvudansvaret för sjukvården. I statens budget för sjuk- och hälsovård ligger utgifter för övergripande hälsopolitik.

Staten ger även omfattande bidrag till landstingen, vilka både är generella och specialdestinerade. Ett stort bidrag, 19,4 miljarder, går till läkemedelsförmånerna. Det avser att täcka högkostnadsskyddet, vilket innebär att man under en tolv månadersperiod högst behöver betala 1.800 konor för läkemedel.

Polisen inom utgiftsområdet för rättväsendet kostar 13,5 miljarder. Jämför man den utgiften med läkemedels-subventionerna kostar högkostnadsskyddet nästan 6 miljarder mer än polisen.

Hälso- och sjukvårdsområdet kostar 580 kronor per månad för paret och 350 kronor för den ensamstående.

Bistånd och invandring/flyktingar

Hushållen betalar dubbelt så mycket till bistånd som till de statliga utgifterna för invandrare och flyktingar.

Ensamhushållet betalar 170 kronor till bistånd och 80 kronor per månad för att finansiera invandring och flyktingar. Paret bidrar med 280 respektive 130 kronor till dessa verksamheter.

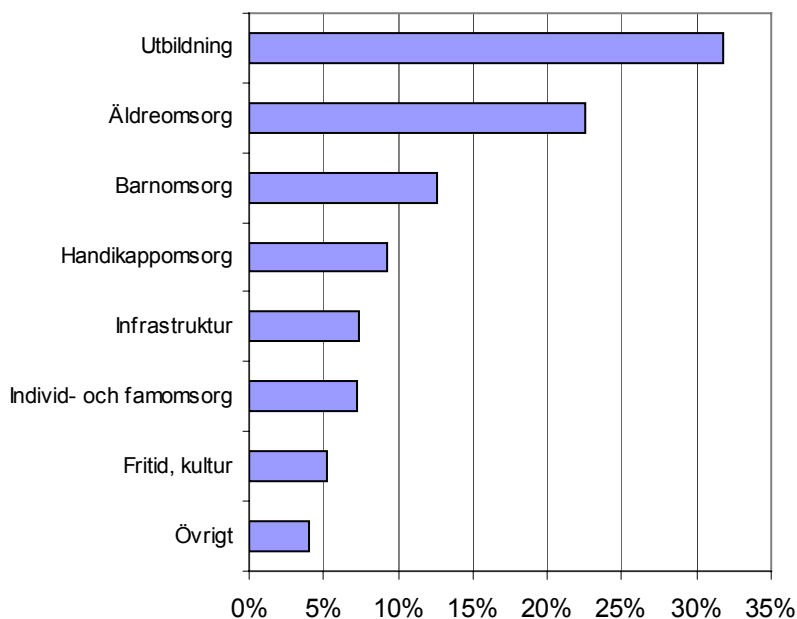
Kommunerna

Skatten som invånarna i en primärkommun eller landstingskommun betalar går inte alltid oavkortat till den region där de själva bor. Förutom skatteunderlaget i den egna kommunen/ landstinget tillämpas ett utjämningsystem som innebär att de regioner som har högre skattekraft än genomsnittet måste betala en utjämningsavgift till dem som ligger under genomsnittet. Man tar även hänsyn till strukturella skillnader. Det innebär alltså att skatteintäkterna omfördelas och att det sker en inkomstutjämning mellan olika delar av landet.

Kommunernas utgifter

Kommunernas ekonomi skiljer sig även utgiftsmässigt åt. Stora skillnader kan förekomma mellan hur mycket ett utgiftsområde kostar i en kommun jämfört med en annan, t ex beroende på hur åldersfördelningen bland invånarna ser ut. Diagram 3 visar ett genomsnitt av kommunernas utgifter.

Diagram 3: Så här fördelade kommunerna i genomsnitt sina utgifter 2002.

Vad kommunalskatten som två typhushåll betalar används till

Nedanstående tabell visar hur typhushållens skattepengar fördelas på de kommunala verksamheterna. Fördelningen avser ett genomsnitt för landets samtliga kommuner:

Tabell 5: Vad kommunalskatten används till. Två typhushåll, kronor.

	<u>Ensamstående</u>		<u>Sammanboende par</u>	
<i>Månadsinkomst</i>	22.000		14.000 respektive 22.000	
<i>Utgiftsområde i storleksordning</i>	<i>Skatt per år</i>	<i>Skatt per månad</i>	<i>Skatt per år</i>	<i>Skatt per månad</i>
Utbildning	19.100	1.590	30.400	2.530
Äldreomsorg	13.600	1.130	21.600	1.800
Barnomsorg	7.600	630	12.000	1.000
Handikappomsorg	5.600	470	8.900	740
Individ- och familjeomsorg	4.400	370	7.000	580
Infrastruktur	4.400	370	7.000	590
Fritid, kultur	3.200	260	5.000	420
Övrigt	2.400	200	3.800	320
Summa	60.300	5.020	95.700	7.980

(månadsbelopp multiplicerat med tolv stämmer inte alltid med årsbelopp p g a avrundningar)

Grund- och gymnasieutbildning är den enskilt största kommunala utgiften. Den ensamstående betalar varje månad 1.590 kronor medan paret betalar 2.530 kronor för barns och ungdomars skolgång.

Äldreomsorgen är dyr för kommunen och för skattebetalarna. Den ensamstående betalar 1.130 kronor och paret 1.800 kronor för vård av kommunens äldre invånare.

Barnomsorg i form av förskolor och fritidsverksamhet kostar typhushållen 630 respektive 1.000 kronor per månad.

Det sammanboende paret har ett barn i förskoleåldern och kan direkt få valuta för den här skatten genom att utnyttja barnomsorgen. Den ensamstående utan barn får däremot solidariskt vara med och betala, liksom till många andra verksamheter som han/hon själv inte utnyttjar.

Individ- och familjeomsorg täcker kostnader för socialbidrag, institutions- och familjehemsvård, familjerätt, öppenvård m m. I genomsnitt fick 6 procent av landets hushåll socialbidrag år 2002. (Ensamstående män är till antalet den enskilt största gruppen av hushåll med socialbidrag).

Den ensamstående i vårt exempel betalar 370 kronor i månaden för denna verksamhet och paret 580 kronor.

Slår man samman all vård och omsorg i kommunal regi betalar den ensamstående med normalinkomst totalt 2.600 kronor per månad. Det sammanboende paret bidrar med 4.120 kronor.

Lika stor som skatten är till individ och familjeomsorg är skatten till infrastruktur. Den ska täcka kostnader för bostadsförbättringar, teknisk planering, gator, vägar och parker. Dessutom ingår räddningstjänst, näringslivsfrämjande åtgärder m m.

Den ensamståendes bidrag till fritid och kultur är 260 kronor per månad, paret är 420 kronor. Det täcker bl a stöd till föreningar och studieorganisationer, idrottsanläggningar, bibliotek, museum, musikskolor m m.

Totalt sett bidrar en ensamstående med en månadslön på 22.000 kronor med i snitt 5.020 kronor till kommunens verksamhet. Dessutom tillkommer avgifter då han/hon utnyttjar vissa avgiftsfinansierade kommunala verksamheter, t e x infrastruktur, förskola, skolbarnomsorg samt äldreomsorg.

Landstingen

Landstingens ekonomi har under det senaste året debatterats mycket. 15 av de 20 landstingen väntas i år redovisa underskott på sammantaget 4,5 miljarder kronor, trots att skatten höjts kraftigt. Särskilt Stockholms och Skånes läns landsting dras med stora underskott. Under 2003 höjdes landstingsskatten som ett riksgenomsnitt med 48 öre. Ytterligare höjningar är att vänta nästa år.

Av den genomsnittliga kommunalskatten på 32,36 kronor utgör landstingsskatten i genomsnitt 10,47 kronor. Tabellen nedan visar hur typhushållens skatter till landstinget används. Fördelningen baseras på utgifterna för landstingen i hela landet.

Tabell 6: Vad landstingsskatten används till. Två typhushåll, kronor.

	<u>Ensamstående</u>		<u>Sammanboende par</u>	
<i>Månadsinkomst</i>	22.000		14.000 respektive 22.000	
<i>Utgiftsområde i storleksordning</i>	<i>Skatt per år</i>	<i>Skatt per månad</i>	<i>Skatt per år</i>	<i>Skatt per månad</i>
Specialvård, somatisk	12.000	1.000	19.000	1.580
Primärvård	5.400	450	8.600	710
Övr hälso- o sjukvård	2.400	200	3.800	310
Specialvård, psykiatrisk	2.100	170	3.300	270
Övrigt	1.300	110	2.100	180
Trafik o infrastruktur	1.100	90	1.700	150
Tandvård	1.000	80	1.600	130
Utbildn o kultur	700	60	1.100	90
Summa landstingsskatt	26.000	2.160	41.200	3.420

(månadsbelopp multiplicerat med tolv stämmer inte alltid med årsbelopp p g a avrundningar)

Landstinget svarar främst för hälso- och sjukvården, men i vissa regioner även för lokaltrafiken. Totalt sett betalar den ensamstående 2.160 kronor per månad till landstinget.

Av dessa går 1.820 kronor av den ensamståendes landstingskatt till primärvården, läns- och regionsjukvården. De sammanboende betalar tillsammans varje månad 2.870 kronor för denna vård. Per dag blir skattekostnaden 61 respektive 96 kronor.

Mest kostar den s k specialiserade somatiska vården, dvs vård som kräver mer specialiserade personella och tekniska resurser jämfört med basvården i primärvården. För somatisk specialvård betalar den ensamstående 1.000 kronor per månad och familjen 1.580 kronor. För primärvården betalar typfamiljerna cirka hälften så mycket.

Tandvården är inte lika subventionerad som övrig hälsovård. Barn och ungdomar upp till 20 år har en avgiftsfri tandvård, är man äldre måste man själv stå för en stor del av tandvårdskostnaden. Äldre än 65 år är berättigade till ett särskilt tandvårdsstöd vilket subventionerar viss tandvård.

Familjen betalar 130 kronor för tandvården och den ensamstående skjuter till 80 kronor varje månad.

Kyrkan

Sedan år 2000 är församlingsskatten uppdelad i en obligatorisk skatt, begravningsavgiften och en frivillig, kyrkoavgiften.

Kyrkoavgiften betalas via skattsedeln och bara av dem som är medlemmar i Svenska kyrkan eller i annat godkänt samfund. Avgifterna varierar mellan olika församlingar och trossamfund. För den som är medlem i Svenska Kyrkan är kyrkoavgiften år 2003 i genomsnitt 1,19 kronor.

Tabell 7: Vad kyrkoavgiften används till. Två typhushåll, kronor.

	<u>Ensamstående</u>		<u>Sammanboende par</u>	
<i>Månadsinkomst</i>	22.000		14.000 respektive 22.000	
<i>Utgiftsområde i storleksordning</i>	Skatt per år	Skatt per månad	Skatt per år	Skatt per månad
Församlingsverksamhet	1.100	90	1.800	150
Begravningsverksamhet	600	50	1.000	80
Fastighetsförvaltning	500	40	900	70
Gemensam administr	400	30	600	50
Övriga verksamheter	300	20	400	30
Summa	2.900	230	4.700	380

(månadsbelopp multiplicerat med tolv stämmer inte alltid med årsbelopp p g a avrundningar)

Våra familjer är medlemmar i Svenska Kyrkan och bidrar med 230 kronor respektive 380 kronor per månad till kyrkans verksamhet. Per år är den ensamstående normalinkomsttagarens bidrag 2.900 och de sammanboendes 4.700 kronor. Den ”dagliga kollekten” är alltså 8 respektive 13 kronor för hushållen.

Allmänna pensionssystemet

I det nya pensionssystemet ger varje inbetald pensionsavgift rätt till en framtida pension. Det är alltså en klar koppling mellan hur mycket man betalar in i pensionsavgifter och hur mycket man som pensionär kommer att få ut.

Ålderspensionssystemet ligger vid sidan av statsbudgeten och ska vara självfinansierat. Det består av en fördelningsdel och en premiedel. Fördelningsdelen finansieras genom AP-fonderna som fungerar som en buffert. Vid sidan av AP-fonderna finns premiepensionssystemet. Premiépensionen räknas in i ålderspensionssystemet eftersom den statliga myndigheten PPM formellt står som ägare av fondandelarna. Garantipensionen betalas däremot ut direkt från statsbudgeten. Totalt sett har ålderspensionssystemet år 2003 utgifter på 159 miljarder.

Den allmänna pensionsavgiften är 7 procent på inkomster upp till taket och betalas via skattsedeln. Dessutom tillfaller en del av arbetsgivaravgiften pensionssystemet, närmare bestämt 10,21 procent på lönedelar under taket.

Den ensamstående betalar 1.540 kronor via skattsedeln till det allmänna pensionssystemet och bidraget via arbetsgivaravgiften är ytterligare 2.250 kronor per månad.

Det sammanboende paret tillgodoräknas pension med 2.530 kronor per månad från de pensionsavgifter de betalar och med sammanlagt 3.680 kronor från arbetsgivaravgiften.

Skatternas användning totalt

Om man lägger samman alla verksamheter i den offentliga sektorn och tittar på hur mycket skatt typhushållen betalar till respektive område förhåller de sig storleksmässigt till varandra enligt tabellen nedan.

Totalt sett betalar den ensamstående med en månadslön på 22.000 kronor varje dag 590 kronor i skatt för att täcka de offentliga utgifterna. Paret med en sammanlagd inkomst på 36.000 kronor betalar 950 kronor per dag i olika skatter.

**Tabell 8: Vad skatten används till i de offentliga verksamheterna totalt sett.
Två typhushåll, kronor.
Verksamheterna redovisas efter skattens storlek.**

<i>Månadsinkomst</i>		<i>Ensamstående</i>		<i>Sammanboende par</i>	
		22.000		14.000 respektive 22.000	
Offentlig verksamhet	Verksamhetsområde	Skatt per månad	Skatt per dag	Skatt per månad	Skatt per dag
Allmänna pensions-	Pensionsavgifter	3.790	126	6.210	207
Landsting	Sjukvård	1.820	61	2.870	96
Kommunal	Utbildning	1.590	53	2.530	84
Statlig	Sjukpenning, sjuk- ersättning mm	1.230	41	2.010	67
Kommunal	Äldreomsorg	1.130	38	1.800	60
Statlig	Arbetsmarknad/arbetsliv	650	22	1.060	35
Kommunal	Barnomsorg	630	21	1.000	33
Statlig	Familj o barn	530	18	870	29
Statlig	Ålderdom	530	18	860	29
Statlig	Övrigt *)	490	16	810	27
Kommunal	Handikappomsorg	470	16	740	25
Statlig	Försvar	450	15	730	24
Statlig	Statsskuldräntor	430	14	700	23
Statlig	Utbildning	420	14	690	23
Kommunal	Individ- och familjeomsorg	370	12	580	19
Kommunal	Infrastruktur	370	12	590	20
Statlig	Hälsovård	350	12	580	19
Kommunal	Fritid, kultur	260	9	420	14
Statlig	Rättsväsende	250	8	410	14
Statlig	Kommunikationer	250	8	410	14
Kyrka	Kyrklig verksamhet	230	8	380	14
Statlig	Avgift till EU	210	7	340	11
Statlig	Studiestöd	200	7	330	11
Kommunal	Övrig kommunal verksamhet	200	7	320	11
Statlig	Bistånd	170	6	280	9
Landsting	Övrig landstings- verksamhet	110	4	180	6
Statlig	Bostäder, samhällsplan	90	3	150	5
Landsting	Trafik o infrastruktur	90	3	150	5
Statlig	Kultur, medier, fritid	80	3	140	5
Statlig	Invandring/flyktingar	80	3	130	4
Landsting	Tandvård	80	3	130	4
Landsting	Utbildning o kultur	60	2	90	3
Summa		17.610	590	28.490	950

*) Ett flertal mindre statliga utgiftsområden.

Typhushållens skatt fördelad på utgift inom en offentlig verksamhet

1. Allra mest betalar typhushållen till sin egen pension dels via den arbetsgivaravgift som arbetsgivaren betalar, dels via pensionsavgiften typhushållen själva betalar.
2. Näst efter allmän pension betalar de sjukvård inom landstinget.
3. Därefter betalar de till grundskole- och gymnasieutbildningen som kommunen ansvarar för, detta trots att stora nerskärningar har skett i just skolan.
4. Den fjärde största skatteposten används till statliga ersättningar till sjuka och till dem som av andra hälsoskäl inte arbetar.

Om regeringen, arbetsgivare, fackförbund m fl lyckas stävja sjuktalen kunde pengarna som nu används till sjukpenning och förtidspensioner istället gå till andra områden. Vilket tillskott det skulle kunna bli inom vård, skola och omsorg!

5. Kommunal äldreomsorg är det femte största enskilda området vi betalar skatt till och kostnaderna för äldrevården befaras öka framöver. Området kan väl närmast betecknas som en "bubblare" som kommer att stiga på skattenyttjarlistan med tanke på det ökande antalet pensionärer i och med fyrtiotalisternas kommande stora pensionsavgångar.

På elfte plats kommer posten "övriga statliga utgifter" som innefattar ett flertal mindre statliga utgiftsområden. I jämförelse med andra utgiftsområden tar de inte så stora skattemedel i anspråk, men läggs de samman i en övrigt-post är det tydligt att många bäckar små.....

Typhushållens skatt till några områden oavsett i vilken offentlig verksamhet tjänsten utförs

Allmänna pensionen

Om man lägger samman olika verksamhetsområden är ändå den sammanlagda avgiften till den allmänna pensionen störst.

Pensionsdelen av arbetsgivaravgiften tillsammans med pensionsavgiften man betalar själv blir för den ensamstående 3.790 kronor per månad och för paret 6.210 kronor.

Sjukdom

Kostnader för sjukvården är uppdelad i olika vårdformer. Läger man samman all sjukvård inom landstinget samt de statliga utgifterna för hälsovård blir skatten för det ensamstående hushållet 2.170 kronor per månad och 3.450 kronor för paret.

Läger man även till skatten som typhushållen betalar för att täcka ersättningar till dem som inte kan arbeta p g a ohälsa, innebär det en total skatt för den ensamstående med 3.400 kronor i månaden och 5.460 kronor för paret.

Det innebär att ohälsan i form av ersättningar till sjuka och sjukvård totalt sett hamnar på andra plats bland de områden som skattepengarna används till mest efter pensionsavsättningar till den allmänna pensionen.

Utbildning

Utbildningsområdet är trots knappa resurser en stor skatteslukare, men kanske inte lika kontroversiell som skatten till sjukskrivningarna. Den sammanlagda skatten till utbildning, den kommunala grund- och gymnasieskolan, den statliga universitets- och högskoleutbildningen, forskning och studiestöd, uppgår för den ensamstående till 2.210 kronor i månaden och för paret 3.550 kronor.

Vad får jag för mina skattepengar?

En följdfråga till vart tar mina skattepengar vägen är vad just jag som individ får ut av de skattepengar jag betalar. Skatten som varje löntagare måste betala är ju lika stor oavsett hur mycket jag får i bidrag eller hur mycket jag utnyttjar de offentliga tjänsterna. Skatten är dessutom lika stor i förhållande till inkomsten oavsett ålder. Mer rättvisande vore att ställa nyttan mot hur mycket skatt man betalar under hela livet, eftersom man nyttjar den offentliga sektorn olika mycket under olika perioder av sin livstid.

Den fördelningspolitik av skatterna som vi har idag går dock inte ”jämnt ut” för alla under livet. En frisk, högavlönad utan barn betalar förmodligen ett högre pris i form av skatt än vad han/hon får tillbaka av de offentliga tjänsterna. Medan en långtidssjuk-skriven/arbetslös medborgare med låg lön och med stor barnaskara förmodligen nyttjar mer av de offentliga tjänsterna än värdet av den skatt han/hon betalar in. Utbildningstid, livslängd och behov av åldringsvård har naturligtvis också betydelse.

En bidragande orsak till att skatten ”inte går jämnt ut” är att alla inte får lika mycket i ersättningar i förhållande till den skatt de betalar in. Taken i socialförsäkringarna gör att de som tjänar därutöver inte får ersättning på hela inkomsten när de blir sjuka, föräldralediga eller arbetslösa.

Detsamma gäller arbetsgivaravgiften. Avgiften för t ex ålderspensionen betalas på hela inkomsten, men den enskilde får bara tillgodoräkna sig pension upp till taket. Den överstigande delen är alltså inte en avgift i egentlig mening, utan en ren skatt.

Pensionen enligt det nya pensionssystemet är däremot ”öronmärkt”. Tanken är att skattebetalaren själv ska få del av pengarna han/hon tjänat in under arbetslivet den dag det är dags att gå i pension. Detta gäller dock bara på inkomster under taket. Även det nya pensionssystemet är visserligen ett fördelningssystem där de yrkesverksamma försörjer dem som är pensionärer, men inkomstpensionen är öronmärkt i form av en fordran på framtida utbetalningar. Premiepensionspengarna sätts däremot fysiskt av till pensionen.

Att enbart räkna egennyttan av de skatter man betalar och hur mycket man själv får ut är att göra det väl enkelt för sig. Fler barnafödslar bidrar t ex till tillväxt vilket gynnar alla, och en viss skattepremie betalar vi av solidariska skäl för att få en generell välfärd. Hur långt denna solidaritet ska sträcka sig, utformas och hur mycket den får kosta är däremot som bekant inte alla skattebetalare eniga om.

Den generella välfärden

De flesta vill förmodligen att vi ska ha en generell välfärd i någon form. Det vi med säkerhet vet är att den välfärden kommer att kosta. Men hur mycket är vi beredda att betala för den och hur ska den finansieras?

Den dag vi själva t ex ligger på sjukbåren är det inte säkert att vi får den vård vi vill ha och kanske får vi vänta månader i vårdköen innan det blir vår tur. Är vi beredda att betala mer skatt för att få den vård vi vill ha, betala högre avgifter eller är privata försäkringar en lösning?

Ett annat alternativ vore specialdestinerade avgifter i likhet med t ex pensionsavgiften, då skulle också priset för olika tjänster synliggöras. Skattebetalarna skulle bli mer medvetna om kostnaden och skulle lättare kunna värdera om tjänsten är värd sitt pris.

Vi måste också fråga oss om skattepengarna används effektivt, men då måste vi alla bli mer medvetna om vad pengarna i de offentliga pengapåsarna används till.

Eftersom vi förmodligen inte kan ha så stora förväntningar på att välfärden byggs ut måste vi diskutera hur vi kan behålla en bra offentlig trygghet och omvårdnad. Det är hög tid att planera för hur välfärden ska se ut i framtiden. Hur ska vi lösa att allt fler yrkesarbetande ska försörja allt fler pensionärer? Inte minst måste vi se till att alla de som idag är sjukskrivna frisknar till och kan bidra till den försörjningen.

Källförteckning

Regeringens proposition 2003/04:1

Kommunernas ekonomiska läge, november 2003

Vad kostar verksamheten i din kommun? Bokslut 2002

Landstingens ekonomi

Kontakter med: Landstingsförbundet

Finansdepartementet

Svenska Kyrkan

Egna beräkningar